

O‘ZBEKISTON TABIAT MANZARALARI TASVIRINING BADIY TAHLILI: XX VA XXI ASR RASSOMLARI IJODIDA

Toxirova Rayhona Toxirjon qizi
Namangan davlat pedagogika instituti
Tasviriy san’at mutaxassisligi 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: O‘zbekiston Markaziy Osiyoning eng go‘zal va rang-barang tabiat manzaralariga ega hududlaridan biri hisoblanadi. Mamlakat hududida baland tog‘lar, keng cho‘llar, serhosil vodiylar va qadimiy daryolar uyg‘unlashib, betakror tabiiy muhitni yaratadi. Ana shu go‘zalliklar azaldan rassomlar uchun ilhom manbai bo‘lib kelgan. Tabiat manzaralarini tasvirlash orqali rassomlar nafaqat atrof-muhitni aks ettiradilar, balki o‘z ichki dunyosi, kayfiyati va falsafiy qarashlarini ham ifoda etadilar.

Kalit so‘zlar: O‘zbekiston tabiat manzaralar, tasviriy san’at, XX asr rassomlari, XXI asr rassomlari, badiiy tahlil, realism, zamonaviy san’at, abstrakt san’at, ekspressionizm, kompozitsiya, milliy ruh.

XX va XXI asrlarda O‘zbekiston tasviriy san’ati sezilarli darajada rivojlandi. Bu davr rassomlari tabiat tasviriga turlicha yondashgan bo‘lsalar-da, ularning barchasini tabiatga bo‘lgan muhabbat va milliy ruh birlashtirib turadi. Ushbu maqolaning maqsadi — O‘zbekiston tabiat manzaralarining badiiy talqinini tahlil qilish hamda XX va XXI asr rassomlari ijodida bu mavzuning qanday aks etganini o‘rganishdir. XX asr O‘zbekiston tasviriy san’ati tarixida muhim bosqich hisoblanadi. Bu davrda professional rassomchilik maktabi shakllandi va milliy san’at yangi bosqichga ko‘tarildi. XX asr rassomlari asosan realizm yo‘nalishida ijod qilib, tabiatni iloji boricha haqqoniy tasvirlashga harakat qildilar.

Masalan, Ural Tansiqboyev ijodida O‘zbekiston tabiatining yorqin va quyoshli manzaralari alohida o‘rin egallaydi. Uning asarlarida tog‘lar, vodiylar va kengliklar keng kompozitsiya orqali tasvirlanib, ranglarning uyg‘unligi orqali iliq iqlim va hayotiylik ifodalanadi. Rassom tabiatni nafaqat tashqi ko‘rinish sifatida, balki ichki ruhiy holatni aks ettiruvchi vosita sifatida talqin qiladi. Shuningdek, Chingiz Ahmarov ijodida ham tabiat elementlari muhim ahamiyatga ega. Garchi u ko‘proq monumental va dekorativ san’at bilan shug‘ullangan bo‘lsa-da, uning asarlarida tabiat fon sifatida milliy ruhni kuchaytiruvchi vosita sifatida ishlatiladi.

Bu davr rassomlari asarlarida quyidagi jihatlar ustunlik qiladi:

- Realistik tasvir uslubi
- Tabiiy ranglardan foydalanish
- Yorug‘lik va soya orqali hajm berish
- Tabiat va inson uyg‘unligini ko‘rsatish

XX asr rassomlari uchun tabiat — bu hayot manbai, mehnat va turmush bilan bog‘liq muhit sifatida talqin etiladi.

XXI asr rassomlari ijodida zamonaviy talqin

XXI asrga kelib, san’atda yangi yo‘nalishlar va eksperimental yondashuvlar paydo bo‘ldi. Zamonaviy rassomlar tabiatni tasvirlashda an’anaviy realizmdan chekinib, yangicha ifoda vositalaridan foydalanishni boshladilar.

Masalan, Akmal Nur ijodida tabiat ko‘proq ramziy va falsafiy ma’noda talqin etiladi. Uning asarlarida ranglar va shakllar orqali inson va tabiat o‘rtasidagi ruhiy bog‘liqlik ifodalanadi.

Yana bir zamonaviy rassom Bahodir Jalolov ijodida esa milliy an’analar va zamonaviy uslub uyg‘unlashgan. U tabiat manzaralarini dekorativ va ifodali ranglar orqali boyitib, o‘ziga xos badiiy til yaratgan.

XXI asr rassomlari ijodida quyidagi xususiyatlar kuzatiladi:

- Abstrakt va ekspressionistik yondashuv
- Ranglarning ramziy ma’noda qo‘llanishi
- Shakllarning soddalashtirilishi yoki deformatsiyasi
- Ekologik muammolarni aks ettirish

Masalan, Orol dengizi fojeasi ko‘plab zamonaviy rassomlar asarlarida aks etib, tabiat va inson o‘rtasidagi muvozanat buzilganini ko‘rsatadi.

Tabiat manzaralarining badiiy tahlili

O‘zbekiston tabiat manzaralarini tahlil qilishda bir nechta muhim badiiy mezonlarga e’tibor qaratish lozim. Kompozitsiya — bu asardagi barcha elementlarning joylashuvi va o‘zaro munosabatidir. XX asr rassomlarida kompozitsiya aniq va muvozanatli bo‘lsa, XXI asrda u erkinroq va tajribaviy tus oladi. Ranglar rassomning kayfiyati va asarning umumiy ruhini belgilaydi. O‘zbekiston tabiatini tasvirlashda ko‘pincha issiq ranglar — sariq, och yashil, jigarrang va moviy ranglar ustunlik qiladi.

Yorug‘lik va soya orqali nafaqat hajm, balki vaqt va makon hissi ham beriladi.

Quyoshli iqlim tufayli O‘zbekiston manzaralarida yorug‘lik muhim rol o‘ynaydi.

Mazmun va g‘oya Har bir manzara ortida ma’lum bir g‘oya yotadi. XX asrda bu ko‘proq hayotiylik va mehnatni ulug‘lash bo‘lsa, XXI asrda inson va tabiat o‘rtasidagi muammolar, ekologiya va ruhiy izlanishlar aks ettiriladi.

Ikki davr san’atini solishtirish orqali quyidagi farqlarni ko‘rish mumkin:

XX va XXI asr rassomlari ijodini taqqoslaganda, ular o‘rtasida bir qator muhim farqlar kuzatiladi. Avvalo, uslub jihatidan XX asr rassomlari asosan realizm yo‘nalishida ijod qilgan bo‘lib, ular tabiatni imkon qadar aniq va haqqoniy tasvirlashga intilganlar. XXI asr rassomlari esa abstrakt va zamonaviy uslublarga

murojaat qilib, tabiatni bevosita ko‘chirishdan ko‘ra, uni o‘z hissiyotlari va tasavvurlari orqali ifodalashga harakat qiladilar.

Ranglar tanlashda ham sezilarli tafovut mavjud. XX asr rassomlari tabiiy ranglardan foydalanib, borliqni real ko‘rinishda aks ettirishga urg‘u berganlar. XXI asrda esa ranglar ko‘proq ramziy ma‘no kasb etadi, ya‘ni ular rassomning ichki kechinmalari va g‘oyalarini ifodalash vositasiga aylanadi. Shu sababli kontrast va noodatiy rang uyg‘unliklari keng qo‘llaniladi. Mazmun jihatidan XX asr asarlarida hayotiylik, kundalik turmush va tabiatning go‘zalligi aks ettirilgan bo‘lsa, XXI asr rassomlari ko‘proq falsafiy fikrlar, inson va tabiat o‘rtasidagi munosabat hamda ekologik muammolarni yoritishga intiladilar. Yondashuv masalasida esa XX asr rassomlari an‘anaviy qoidalarga amal qilgan holda ijod qilgan bo‘lsa, XXI asr rassomlari eksperimental usullardan foydalanib, yangi shakl va ifoda vositalarini izlaydilar.

Shu bilan birga, har ikki davrni birlashtiruvchi jihat — bu tabiatga bo‘lgan e‘tibor va uni san‘at orqali ifodalash istagidir.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekiston tabiat manzaralari tasviri XX va XXI asr rassomlari ijodida muhim o‘rin egallaydi. XX asr rassomlari tabiatni realistik va an‘anaviy uslubda aks ettirgan bo‘lsa, XXI asr rassomlari uni zamonaviy va falsafiy yondashuv bilan boyitdilar.

Natijada, tabiat manzaralari O‘zbekiston tasviriy san‘atida nafaqat go‘zallik timsoli, balki milliy o‘zlik, madaniyat va zamonaviy muammolarni aks ettiruvchi muhim badiiy vosita sifatida shakllandi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Komoldinov, S. J. O. (2026). The pedagogical significance of composition in pencil drawing lessons. *European Journal of Economic Dynamics and Policy*, 2(1), 21-24.
2. Komoldinov, S. J. O. G. L., & Isaboyeva, M. I. Q. (2026). Manzara janrini o‘rgatishda rangtasvir texnikalarining metodik qo‘llanilishi. *Science and Education*, 7(2), 344-349.
3. Jomoldin o‘g‘li, K. S. SCIENCE, RESEARCH AND DEVELOPMENT.
4. Komoldinov, S. (2023, December). Qalamtasvir mashg‘ulotlarida kompozitsiyaning ahamiyati. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the topic: “Priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions”* (Vol. 1, No. 01).
5. Rakhimov, K. (2023). The place of graphics in the fine arts. *Solution of social problems in management and economy*, 2(2), 5-8.
6. Rakhimov, K. (2023). THE ROLE OF PORTRAIT ARTISTS IN FINE ARTS. *Models and methods in modern science*, 2(2), 13-19.
7. Rakhimov, H. U. (2023). ANALYZING THE PROFESSIONAL QUALITIES OF FUTURE FINE ARTS TEACHERS BASED ON ART STUDIES. *Экономика и социум*, (1-1 (104)), 50-53.
8. Pulatov, D. S., & Kh, R. U. (2019). On fine arts and its varieties. *Вестник магистратуры*, (4-4 (91)), 89-90.
9. ogli Rakhimov, H. U. AJMR. *AJMR*.

10. Oripov, B. B. (2025). Ideals of the third renaissance and their artistic expression in the fine art of Uzbekistan. *Academic Journal of Science, Technology and Education*, 1(8), 28-32.
11. Oripov, B. B. (2025, December). INCREASING THE SCIENTIFIC COMPONENT OF THE ART OF POTTERY IN STUDENTS. In *International Conference Platform* (No. 6, pp. 134-137).
12. Oripov, B. B. (2025). The connection of fine arts to biological science. *Science and Education*, 6(12), 621-626.
13. BADIRJANOVICH, O. (2020). THE ROLE OF CERAMICS IN PROFESSIONAL TRAINING OF YOUNG PEOPLE IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM. *THE AMERICAN JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE AND EDUCATION INNOVATIONS Учредители: The USA Journals*, 2(9), 447-451.
14. Oripov, B. (2025). O ‘QUVCHILARNING RUHIYATINI SHAKLLANTIRISHDA VA TARBIYALASHDA, XALQ AMALIY SAN’ATINING O ‘RNI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2, 4-3.
15. Oripov, B. N. (2008). Tasviriy san’at ta’limida didaktika.
16. Oripov, B. N. (2006). Fine art and its teaching methodology. *Tashkent-2005." SCIENCE-INTELLIGENCE*.
17. Oripov, B. (2004). Jahon san'ati tarixi. 3 qismli.
18. Oripov, B. (2004). San'at tarixidan qisqacha izohli lug'at.
19. Yuldashev, J. (2024). BO ‘LAJAK TARIX O ‘QITUVCHILARINI TAYYORLASH JARAYONIGA AKSIOLOGIK YONDASHUVNI JORIY ETISHNING METODIK XUSUSIYATLARI. *Farg'ona davlat universiteti*, (5), 6-6.
20. Yuldashev, J. (2024). BO‘LAJAK TARIX O‘QITUVCHILARIDA AKSIOLOGIK POZITSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI. " ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" международный научно-методический журнал, 1(9).
21. Yuldashev, J. BO ‘LAJAK TARIX O ‘QITUVCHILARINING AKSIOLOGIK POZITSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI. *DENE TÁRBIYÁSÍ HÁM SPORT*, 251.
22. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. *JournalNX*, 10(10), 34-38.
23. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS—AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. *Академические исследования в современной науке*, 3(50), 33-36.
24. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In *International Conference on Economics, Finance, Banking and Management* (pp. 201-205).
25. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In *International Conference on Economics, Finance, Banking and Management* (pp. 201-205).
26. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS—AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. *Академические исследования в современной науке*, 3(50), 33-36.

27. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. *JournalNX*, 10(10), 34-38.
28. Abdurakhimovich, Y. J. (2024, December). THE MAIN CRITERIA FOR DEVELOPING A SYSTEM OF VALUES IN THE TRAINING OF FUTURE HISTORY TEACHERS. In *International Conference on Economics, Finance, Banking and Management* (pp. 201-205).
29. Yuldashev, J. (2024). DEVELOPING THE AXIOLOGICAL POSITION OF FUTURE HISTORY TEACHERS—AS AN IMPORTANT DIRECTION OF HISTORY EDUCATION. *Академические исследования в современной науке*, 3(50), 33-36.
30. Ogli, Y. J. A. The Content of the Introduction of the Development of the Axiological Approach in Future History Teachers. *JournalNX*, 10(10), 34-38.
31. Odilboyeva, U. Z. (2025, December). The scientific and pedagogical influence of teacher cognition theory on method selection in the educational process. *International Conference Platform*, 6, 152–157.
32. Odilboyeva, U. Z. Q. (2026). O ‘ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA TERMINLAR HOSIL BO ‘LISHINING QIYOSIY TAHLILI. *Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi*, (1), 32-36.
33. Odilboyeva, U. Z. (2026, January). THE DEVELOPMENT OF AUTOPEDAGOGICAL COMPETENCE IN STUDENTS DURING ENGLISH LANGUAGE EDUCATION. In *Claritas Conference Platform* (No. 1, pp. 90-93).
34. Yunusov, G. O. (2026). TALABA-YOSHLAR MA’NAVIYATINI YUKSALTIRISHDA XALQ FOLKLOR SAN’ATINING O ‘RNI. *Mahalliy va xalqaro konferensiyalar platformasi*, (3), 58-62.
35. Rakhimov, H. U. (2026, January). THE SIGNIFICANCE OF AUTOPEDAGOGICAL COMPETENCE IN VISUAL ARTS EDUCATION. In *Claritas Conference Platform* (No. 1, pp. 30-34).
36. Umarjon ogli, H. R. (2021). Technologies for improving composition and drawing skills based on the rules of composition. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(12), 765–767.